Makale Geliş Tarihi: 05.12.2018
Makale Kabul Tarihi: 09.12.2018

Küresel Eğitimin Lokal Perspektifle İnşası

Ruhi Can Alkın[1]

Francois, E. J. (2015). *Building Global Education with a Local Perspective: An Introduction to Glocal Higher Education*. Palgrave Macmillan: New York.

Yükseköğretimde uluslararasılaşma (*internationalization in higher education*), adeta küresel bir baskı unsuru olarak hem bireylerin hem üniversitelerin hem de ulus devletlerin gündemini meşgul etmektedir. Her geçen yıl çok daha fazla sayıda öğrenci yurtdışındaki prestijli bir üniversitede yükseköğrenimini tamamlamak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Öte yandan, hemen her üniversite, uluslararası öğrencileri bünyesine çekebilmek, akademik ve idari personelini yurtdışına gönderebilmek ya da uluslararası projelere paydaşlık edebilmek için çaba sarf etmektedir. Farklı seviyelerdeki bu çaba, nihai olarak küresel bilgi toplumuna entegre olma hedefi taşımaktadır. Bu küresel gerçeklik karşısında ulus devletlerin uyguladığı yükseköğretim politikaları, kendi sınırları içerisindeki yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşma çabasını desteklemekte, öte yandan küresel pazarda yer edinmeye çalışan milli ekonomilerin ihtiyaç duyduğu yetişmiş insan gücünü bu kanal üzerinden devşirmeye katkı sunmaktadır.

Yukarıda çerçevesi en genel hatlarıyla çizilen bu ilişki, birtakım farklı pratiklere, algılara ve sonuçlara sahiptir. Uluslararası eğitimde birey, üniversite ve ulus devletin oynadığı rol ve bu aktörlerin birbirlerine olan etkileri çeşitlilik arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle, küreselleşmenin sonuçlarından birisi olan yükseköğretimde uluslararasılaşma, yer küre ölçeğinde çeşitli

1 Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, ruhicanalkin@gmail.com

görünümlerle ve dinamiklerle ortaya çıkmaktadır. Ülkelere ait uluslararası öğrenci profili, bu öğrencilere yönelik beklentiler, öğrencilerin eğitim sonrası nerede nasıl istihdam edileceği, burs politikaları, kaynak (*source*) ve gönderen (*sending*) ülkeler arasındaki ilişkiler, farklı disiplinlere ait müfredatlar, öğrencilerin uluslararası/üniversal bir vizyonla eğitime tabi tutulması, vb. unsurlar uluslararasılaşan yükseköğretimdeki çeşitliliğin gözlenebileceği alanlardır.

Francois'in *Küresel Eğitimin Lokal Perspektifle İnşası: Glokal Yüksek Öğretime Giriş* adlı eseri, uluslararası eğitime dair çizilen bu perspektifi sistematik olarak ortaya koymaktadır. 2015 yılında yayımlanan ve henüz Türkçeye çevrilmemiş bu eser, içinde 15 bölümün olduğu 233 sayfadan oluşmaktadır. Francois eserinde, aşırı küreselleşmeciler olarak adlandırılan grubun küreselleşmeye dair oluşturduğu "totalleştirici" ve "neo-liberalizmin nihai zaferini kutlayan" teorik kurguyu bir kenara bırakarak, uluslararasılaşan yükseköğretimde bireye, kültüre, lokal ve bölgesel (*regional*) olana ışık tutmayı hedefler. Bu hedefin arka planındaki gerekçeyse, eserin aynı zamanda entelektüel bir çabanın ve arzunun ürünü olduğunu hissettirmektedir. Önsözde (s. xiii) belirtildiği üzere kitabın yazılma gerekçesi, küresel ve lokal arasındaki diyalektiği ortaya koyacak bir *simbiyosise* (*ortakyaşarlık*) daha fazla vurgu yapılması gerektiğine olan inançtır. Francois'e göre küreselleşmenin tüm insanlığa sunulan tek tip yaşam ve düşünme formları olarak resmedilmesi, küreselleşme sürecindeki toplumsal gerçekliği yansıtamamaktadır. Bu bakış, bölgesel/lokal dinamiklerin küreselleşmeye olan katkısını görmezden gelmektedir. Bu durum yükseköğretim alanında da geçerlidir. Francois, eğitimin toplumsal faydaya tahvilini günümüzde geniş bir sosyal bilim literatürü haline gelen uluslararası eğitim üzerinden açıklamaya ve genişletmeye çalışır. Bu sebeple, eserin ilk bölümünün Eğitim ve Toplum başlığını taşımasının tesadüf olmadığı düşünülmektedir. Toplum kavramı, çalışmanın temel konusuyla bağlantılı olarak en küçük birliktelikten küresel topluma (*global society*) değin farklı ölçekteki ortakyaşam tahayyül ve pratikleri olarak ele alınmaktadır. Bu iki alan, kitabın ilerleyen bölümlere temel teşkil edecek şekilde birbirleri arasındaki ilişki, hangisinin hangisini ne ölçüde etkilediği ve diğer bağlantılar açısından tartışılmaktadır.

Çalışmanın sonraki bölümleri, Francois'in entelektüel çabası ile, ele aldığı temel konu arasındaki ilişkiyi yansıtacak şekilde küreselden yerele ve yerel bağlamdan glokal bir ortaklığa (glocal *partnership*) doğru seyretmektedir. Örneğin, ikinci ve üçüncü bölümler uluslararası eğitim, küreselleşme ve yükseköğretim üzerine şekillenirken, takip eden bölümler lokalleşme, glokalleşme (*glocalization*), glokal yükseköğretim, glokal eğitim ve stratejik planlama, glokal eğitimin idaresi (*management*) ve glokal liderlik gibi

kavramları ve başlıkları içermektedir. Bu başlıklar, eseri yükseköğretimde yeni bir boyutu kurgulayan ve buna dair tavsiyelerde bulunan bir "manifesto" konumuna taşımaktadır. Nitekim önsözde, eserin glokal eğitim kapsamındaki kavram, teori ve pratiklere ilk defa yer veren bir çalışma olduğu söylenir ve "glokal yükseköğretim çatısının küresel eğitimin emperyalist hırslarının oluşturduğu sınırlılıklara bir alternatif oluşturabileceği" (s. xiii) iddia edilir. Bu açıdan eser, yükseköğretim literatürüne dair metodolojik bir itiraz ve öneri iddiasındadır. Zira 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tartışılan "yükseköğretimde uluslararasılaşma" olgusu, "küresel eğitim" bağlamında ele alınmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik ve kültürel anlatıları (*narratives*), yükseköğretim literatüründe de etkisini hissettirmektedir. Küreselleşme ve yükseköğretimin uluslararasılaşması, birbirinin yerine ikame edilebilecek kavramlar olarak resmedilmiştir ve bu resmin tuali, Francois'in de dikkat çektiği "piyasalaşma" (marketization), "küresel standartlaşma-homojenleşme" ve "dilbilimsel emperyalizm-İngilizce-dir" (s. 52). Fakat Francois, manifesto olarak nitelendirilebilecek eserinde -açıktan ya da gizli olarak- bu mevzunun artık glokal eğitim adı (ve metodu) adı altında tartışılması gerektiğini vurgular. Önceden küresel kapitalizme hizmet etmekle yükümlendirilen ve hizmet sektörü bağlamında değerlendirilen uluslararası yükseköğretim, bu manifestoya göre belli bir yerel topluluğun (*local community*) ya da toplumun kültürel arka planına ve ajandasına uygun bir yaklaşıma sahip olmalıdır. Bu sebeple, uluslararasılaşan yükseköğretimin yöreye özgü (*indigenous*) bir uzmanlaşmayı daha fazla ön planda tutması gerektiğini (s. 88) söyler. Eğitimin, ancak bu şekilde glokal dünyanın ve bu dünyanın üyeleri olan toplulukların faydasına olabileceğini düşünür. Bu açıdan eser, küresel anlatılardan yerel iç dinamiklere (*internal dynamics*) doğru bakışı öğütlemektedir.

Eserde dikkat çeken diğer bir nokta uluslararası eğitimin temel aktörlerinden birisi olan öğrenciye yani "bireye" yönelik vurgudur. Francois'in eleştirdiği "küresel eğitim" metodu, kurumsal yapıları, ulus ötesi kuruluşların (Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, vd.) yükseköğretim alanına dönük faaliyetlerini ve bunun küresel ölçekte baskısını çok daha fazla göz önünde bulundururken, tahlili yapılan bu eser tüm bu yapısal unsurlar içerisinde "glokal bir kimlik" (s. 150) arayışındadır. Bu kimlikte, bireyin yani öğrencinin var olan ulusal kimliğini, gittiği ülkenin ve eğitim gördüğü üniversitenin kimliğiyle harmanlaması beklenmektedir. Bunu sağlayacak olan şeyse öğrencinin, yerli ve diğer uluslararası öğrencilerle kuracağı ilişki ve onlara yönelik farkındalığıdır. Kültürler arası karşılaşma, yeni bir dil öğrenme hatta ötekiyle olan rekabet, bireye glokal bir kimlik kazandıracaktır. Eserde glokal kimliğin ele alındığı 11. Bölüm, küreselleşmenin temel tartışma konularından birisi olan "küresel vatandaşlık" (*global citizenship*) kavramını da gündeme almaktadır. Ancak glokal kimlik, kapsayıcılık iddiasında olan

küresel vatandaşlığı da aşan bir bağlamda sunulmaktadır. Glokal kimlik vesilesiyle hâkim küreselleşme söyleminin unutturduğu yerel dinamikler ve bunların küreselleşme kanalıyla yeniden üretimi bir kere daha tartışmaya açılmaktadır. Birey, küresel vatandaşlığın tahakküm boyutundaki moda mod tahayyülünden (*literal fancy*), kendi toplumsal gerçekliğine doğru yönlendirilmektedir. Belki de bu sebeple Francois, ilgili bölümde Glokal Kimliğin Sosyal İnşası (*Social Construction of Glocal Identity*) alt başlığını kullanmayı tercih etmiştir. Bu kimliği oluşturan ana unsurlar da yukarıda bahsedilen glokal rekabet, kültürler arası farkındalık, yurt dışında yaşama, yabancılık tecrübesi ve yeni bir dil öğrenmedir (s. 150). Konunun eğitim ile olan bağlantısı ise, yükseköğretim kurumlarına kayıt olan uluslararası öğrencilerin, tüm bu faktörleri sınıf ve okul ortamında tecrübe etmesi ile alakalıdır. Bunun da ötesinde, glokal kimlik kazanımı sürecindeki bir öğrenci, yapacağı bilimsel çalışmalarda bu kimliği taşımalı, ortaya koymalı ve diğerleriyle paylaşmalıdır. Eserin Glokal Yükseköğretim başlıklı bölümünde, uluslararasılaşan yükseköğretimin en büyük avantajlarından birisinin yerel bakış açısıyla bezenmiş bir entelektüel/akademik çalışma ortamı olduğu iddia edilmektedir.

Glokal kimlik olgusunun eserde ele alınışı, çalışmanın genel seyri -ve kimliğin ontolojik boyutu- ile alakalı olarak "ötekine" yönelik bir farkındalığı içermektedir. Francois bu farkındalığı pekiştirmenin en temel yollarından birisi olarak "lokale yönelik merak" (*local curiosity*) olgusuna işaret etmektedir. Bilimsel çabanın temel itkilerinden birisi olan merak ve gözlem, glokal kimlik ve glokal yükseköğretimde de önemli bir konuma sahiptir. Dahil olunan gruptaki (sınıf, lisansüstü çalışma grubu, vb.) yerel kimlikler ve bu kimliklerin çalışma alanındaki tezahürleri, glokal kimliği besleyecek birincil kaynaklardır.

Glokal kimlik ve glokal eğitim, yazarın yer küre ölçeğinde arzuladığı ortakyaşarlık (*symbiosis*) olgusunu beslemesi beklenen çabaları içermektedir. Bu çaba, bir bakıma küreselleşmenin en temel paradokslarından birisini çözüme kavuşturma hedefindedir. Her geçen gün daha da dijitalleşen, etkileşimlerin çok daha hızlı ve anlık olarak kurulduğu ve insanların bilgiye çok daha hızlı ulaşabildiği küresel dünyada, farklılıklar ve gerilimler de çok daha hızlı ve kolay bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Küresel köy (*global village*) metaforu her ne kadar toplumsal ve bireysel yaşantıların tek tipleştiği mesajını verse de köydeki sorunlar artık çok daha çeşitli ve alenidir. Glokal bir yaklaşıma görey bu köy, yani glokal dünya artık bildiğimiz köy değil, ortak yaşam formlarının olduğu kadar farklılaşan pratik ve algıların ortaya çıktığı ve bunun herkes tarafından fark edilebildiği bir yerdir. Eser, bu çeşitlenmenin bireyler ve toplumlar için sağlıklı bir ortakyaşarlığa nasıl kanalize edilebileceğini eğitim ve kimlik üzerinden tasarlamaktadır. Bu tasarım,

tahmin edileceği üzere günümüz çok kültürlülük tartışmalarıyla yakından bağlantılıdır. Tıpkı çok kültürlülük tartışmalarında olduğu gibi farkındalık, tanıma, tolerans, bir arada yaşama gibi kavramlar glokal eğitimin temel mottolarıdır. Eritme potası (*melting pot*), salata kasesi (*salad bowl*) ya da kültürel mozaik (*cultural mosaic*) modellerinde olduğu gibi, glokal eğitimde de lokal unsurların toplumsal, ekonomik ve eğitimsel (*educational*) yaşama dahil edilmesi hedeflenmektedir. Böylece lokalliğe has (*unique*) veriler ortaya çıkacak ve arzulanan simbiyosis bu iç dinamikler kanalıyla daha da sağlamlaştırılacaktır.

Çalışmanın son bölümleri, glokal kimlik ve glokal eğitim aracılığıyla oluşturulacak vizyonun küresel ölçekteki planlamasına ve uluslararası eğitimin bu planlama doğrultusunda yönetimine odaklanmaktadır. Burada çeşitli teknikler ele alınmaktadır. Örneğin glokal eğitimi planlama ve strateji oluşturmada birtakım ortak tipler (*common types*) mevcuttur. Bunlardan bazıları kişiler arası (*interpersonal*), istişari (*consultative*), kurumlararası (interinstitutional), çok parçalı (*multipartite*), ulus ötesi (*transnational*) ve özel düzenlemeler (*special arrangements*)'dir (ss. 184-186). Örneğin kişiler arası ortak tipine göre iki farklı ülkeden gelmiş öğrencilerin ortak bir bilimsel çalışmaya teşvik edilmesi öğütlenmektedir. Diğer ortak tipler için de çeşitli örnekler sunulmaktadır. Genel itibariyle gerek bireyler gerek üniversite yönetimleri gerekse ulus devletler, uluslararasılaşan yükseköğretimde bu ortak tipleri dikkate almaya davet edilmektedir.

Çalışmanın sonuçlandırıldığı bölümse, yeni bir öğrenci ve birey tasarımı sunmaktadır. Glokal Liderlik (Glocal Leadership) başlığını taşıyan bu bölümde, glokal kimliğe sahip öğrenci ve politika uygulayıcılar karakterize ve idealize edilmektedir. Üstelik bu liderlik, yalnızca bireysel ya da tüzel manada değil, teorik ve algısal bağlamda okunmaktadır. Eğitimin glokal liderleri, The GLOBE (Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness Research) adlı liderlik projesi tarafından sunulan yeterliliklere sahip olmalıdır. Bunlar performans yönelimli (*performance-oriented*), atılganlık yönelimli (*assertiveness-oriented*), insani yönelimli (*human-oriented*) olma ve kurumsal ortaklık (*institutional collectivism*), grup içi ortaklık (*in-group collectivism*), toplumsal cinsiyet eşitlikçiliği (*gender egalitarianism*), belirsizlikten kaçınma (*uncertainty avoidance*) gibi özellikler taşımaktadır (ss. 205-206). Eserde resmedildiği şekliyle geleceğin glokal liderleri, sahip oldukları glokal kimlikle tüm bu özellikleri taşıma ve sürdürme potansiyeline sahiptir.

Francois'in bu eseri, küreselleşmeci yaklaşımın salt piyasa ve sektör odaklı bir yükseköğretim tasarımına karşı alternatif bir model ve metodoloji sunması açısından önemlidir. Bir manifesto niteliğindeki bu kitap incelendiğinde fark edilecektir ki yazar, çeşitli şemalar, kümeler ve maddelerle, Ro-

bertson'un glokalleşme olarak adlandırdığı süreci yükseköğretim alanına uygulamaya çalışmıştır. Bunun için yükseköğretimin kendine has işleyişi, kurumları, gereklilikleri ve atmosferi bir çalışma sahası olarak ele alınmıştır. Nihai hedefse, git gide daha fazla uluslararasılaşan yükseköğretim ve bu alanın mensupları olan öğrenciler aracılığıyla daha sağlıklı bir simbiyosis meydana getirmektir. Bu da ancak öğrencinin hem kendisinin hem de diğerlerinin lokal farklılıklarını fark edebilmesi ve bunu bilimsel/entelektüel alana taşıyabilmesi ile mümkündür. Ancak ister bir bütün, isterse müstakil bölümler halinde incelensin, eserin tam da karşı çıktığı küreselleşme tipolojisine dair veriler sunduğu iddia edilebilir. Bunlardan en görünenleri, eserde sıklıkla kullanılan kavramlardır: Ortakyaşama, farkındalık, ötekine yönelik tolerans, rekabet, karşılıklı bağlantılılık (*interconnectedness*), partnerlik, rekabet, liderlik, planlama vd. Tüm bu kavramların başına glokal ifadesinin getirilmesi, kavramların çıkış noktası bulduğu küresel kapitalizmi ve onun ideolojisi konumundaki neo-liberal yaklaşımları bir anda kapı dışarı edememektedir. Kitabın her bir bölümünde ve alt başlığında, sanki "küresel yükseköğretim" stratejilerinin tezleri ortaya konmakta, sonrasındaysa yerelliğe vurgu yapılarak bu tezler hafifletilmeye çalışılmaktadır. Belki de bu kavramsal bağımlılık dolayısıyla glokal ifadesi hariç böylesine iddialı bir manifestoda uluslararasılaşan yükseköğretime dair yeni bir kavram ortaya konulamamıştır. Konunun bir kimlik tartışmasını andıracak şekilde "öteki" ve "ben" üzerinden (burada ben yeniyi yani glokali temsil etmektedir) şekillendirilmesi, her seferinde ötekine atıf yapmayı ve beni yine öteki üzerinden şekillendirmeyi beraberinde getirmektedir. Bu da doğal olarak eserin ve yazarının karşı olduğu bir metodu yeniden üretmektedir. Öte yandan, glokal bir kimlik ve perspektifin hâkim olması beklenirken, bu beklenti herhangi bir modelle ya da herhangi bir ülkenin konuya muhtemel bir destek sağlayacak uygulamalarıyla desteklenmemektedir. Bugün küresel yükseköğretim pazarına hükmeden ülkeler ve üniversiteler hangi kavramları kullanıyorsa Francois de bu eserinde aynı kavramları ve modelleri "glokal" şerhi ile ortaya kullanmaktadır. Peki yükseköğretim, glokal kimliğin hangi kullanımları sonrası bir hizmet sektörü olmaktan çıkarılabilecek ve yalnızca insanların daha barışçıl bir şekilde bir arada yaşamasına hizmet edebilecektir? Dahası, yükseköğretimin toplumsal eşitsizlikleri perçinlediği alanlardan birisi olan "yüksek miktardaki okul harçları" (*tuition fees*), muhtemel bir glokal eğitim "iktidarında" çok daha düşük bir miktara çekilebilecek midir? Bugün dünyanın en prestijli ve uluslararası üniversiteleri bütçelerini uluslararası öğrencilerden aldıkları yüksek miktarlardaki harçlar üzerinden döndürürken, böylesine bir ideal ne ölçüde gerçekçi olacaktır? Son olarak, bilgi toplumu olarak nitelenen bir çağda her bir bireyin sağlığından dahi fazla harcama yaptığı eğitim "sektörü"nün, sadece insanlığın barış içinde yaşamasına yönelik bir faaliyet alanına dönüştürülmesi ve bunun uluslararası ölçeğe taşınması ne derece mümkündür? Eserde bu sorulara yönelik herhangi bir cevap mevcut değildir. Son bölümlere doğru -belki de bireyi öncelemesi dolayısıyla- adeta bir "kişisel gelişim rehberi"ne dönüşen kitap, bu yönüyle romantik bir manifesto özelliği kazanmaktadır. Ancak araladığı kapı, küresel eğitime yönelik alternatif bir metodoloji ve kavram önerisi ve entelektüel/insani bir çabayı yansıtması sonucu eser bu alanda bir ilki gerçekleştirmiştir. Hem bu sebeple hem de yükseköğretimin uluslararasılaşması konusundaki zengin teorik arka planıyla, çalışmanın bu alana odaklanan araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.